

kirándulások, hanem a történelem földrajz, természetrajz tanulmányi kirándulásai is lehetnek egyúttal esztétikai nevelő erők is. Mint az órákon, itt is megtalálhatja a tanár áttekintő szemlélete és a tanuló érdeklődése a kapcsolatot.

Az iskola folyosóin látható képek, ha gonddal és ízléssel válogatják ki azokat — méltó emlékeztetői és kísérői az esztétikai nevelő munkának. Önmagának ellensége az az iskola, mely művészi ábrázolások helyett gyári naturalizmust, nemes kifejezés helyett giccset akaszt tanulói elé. A történelemből vett, naturalisztikusan ábrázolt borzalmas jelenetek kiakasztása elkerülhető, különösen leányiskolában. Ahol a képeket nemcsak esetleg helytelen tradíció (eddig is így volt...), hanem mély meggondolás alapján válogatják össze, időnkint cserélik — és a tanulót nem tiltják el a folyosón való megállástól, a képek szemléletétől, ott ez a nevelő eszköz el is éri célját.

Az egyes órák speciális feladatán túl tehát azt is szem előtt kell tartani, mivel járulhatunk hozzá ma a tanulók esztétikai neveléséhez. Ez fáradtságos és nehéz feladat, de a találékony nevelő majd keres rá módot, — és a fáradságot nem ismerő szeretet Schütz Antal szellemes gondolatával mosolyog a felmerülő nehézségeken: „... a vagy-vagy heretikus kötőszó, — a katolikus kötőszó a „nemcsak — hanem is“, — nem vagy tudomány vagy művészet, — de *nemcsak* tudomány, *hanem* művészet is.

Szundy Gizella.

A magyar irodalom tanításának válsága.

I.

A szombathelyi szakértekezlet.

A fejlődésnek, a haladásnak a vágya, mozdító ereje olyan örök tulajdonsága az emberi léleknek, mely szüntelen munkál. Ezt a folyamatos, állandó tevékenységet azonban nem évtizedek, hanem évszázadok távolságából kell megítélnünk. Az ember azonban percekkel méri az időt, s véges életéből szemléli a dolgokat, ezért részben türelmetlenség-ből a látszólagos mozdulatlanság miatt, részben pedig a lelkébe ültetett haladás eszméjétől hevítve sokszor túllépi az élet törvényeit, s lendületével annyira előreszalad, hogy egyedül futja az utat, vagy pedig szélességben mozdít ki többet a nyugalmi helyzetből, mint amennyi megérett a változásra.

Innen ered, hogy haladásunkban, reformjainkban gyakran van baj a mértékkel.

Századunkat a változtatások láza gyötri, melynek nyomában jár a sok bizonytalanság. Ebben az általános nyugtalanságban kétségkívül vannak jogos és üdvös célok és törekvések is, de sok a fölösleges és káros újítás is.

Ezzel a szellemmel vív harcot évtizedek óta az iskola is. Különösen a középiskola.

Kétségtelen, hogy a régi tanítás anyagában, céljában, módszerében és eszközeiben sok elavultsággal találkozunk, amelyek új és friss fel fogást kívánnak. A szükséges és óhajtott változás mértékét eltalálni, területét körülhatárolni azonban még nem sikerült.

A meg-megújuló aggodalmak a magyar irodalom tanítását kísérik leginkább. Folyóiratokban is egyre sűrűbben jelenik meg ez a probléma. Nemcsak arról van szó, hogy a magyar irodalom tanításának nehézségei oldódjanak meg és hogy élményszerű, eszméltető legyen oktatása, mely magában is értékes eredmény, mint a modern pedagógia vívmánya, hanem ehhez a *tanításelvi problémához* társul még másik kettő is.

Az egyik: magas színvonalra emelt *irodalomtudománybeli cél*, a másik: *magyarságlétünk nagy nemzetnevelési feladata*.

Más kérdés, hogy mind a három területen lehet-e egyszerre széles, mély szántást végeznünk a nélkül, hogy a talaj természetével és minőségével, ahova a magot el akarjuk hinteni, számoltunk volna. Kicsiny, televény földön folytatott bellerjes gazdálkodást előzetes puhatólások nélkül általánossá tenni mindig kétes vállalkozás volt.

A magyar irodalom tanításával megbízott szaktanárok nagy és nehéz küszködése, melynek nyomában siker nem akar fakadni, indították arra *Dr. Simon László* tankerületi kir. főigazgatót, a szombathelyi tankerület vezetőjét, hogy ennek a fontos kérdésnek a megvilátására, a tapasztalatok egybevetésére, az eredményhez vezető út keresésére szakértekezletet hívjon egybe.

Félesztendei komoly, mélyreható munkálatok után 1942. nov. 10-én ült össze az értekező Szombathelyen. A kérdés fontosságát, megoldásának elodázhatatlan szükségességét az értekező külső képe is erősen mutatta. A tankerület 17 gimnáziumából hetvennégyen jelentek meg egyetlen hívó szóra. Az ügy jelentősége önként vitte az embereket az értekezőre. Egy-egy iskolából az igazgató vezetésével 3—4 szakember jelent meg.

Dr. Simon László elnöklő főigazgató megnyitó szavai határozottan, tárgyilagosan, klasszikus tömör fogalmazásban jelölték meg az értekező okát és célját. De meghatározták a magyar irodalom tanításának nagy hivatását is. Felmelegedett szívvel, a vezetője iránt érzett bizalommal hallgatta az értekezőt minden tagja az alábbiakat:

„Az eredményes munkát kereső és válláló tanári lelkiismeret aggodalmait adták meg az indítást, hogy — a körülmények engedte előkészület után — a mai szakértekezletet összehívjam.

Ennek *szükségességét* megérlelték az elmélyülő szellemi műhelymunkát aggasztóan megzavaró bizonytalanságok, amelyek a magyar irodalmi nevelő oktatásnak új tantervéhez kiadott utasítások végrehajtása és a tankönyvek kétségbevonható használhatósága nyomán álltak elő.

De a szakértekező szükségességét igazolta is az a szinte fellobbanó készség, amellyel az érdekelt szaktanárok — nemcsak a szombathelyi tankerületben, hanem ezen kívül is — az első puhatólózó felhívásra felfigyeltek.

Igazolja az értekező szükségességét a rendkívül nagy érdeklődés is, amely — a hivatalos előadókön kívül — a tankerület valamennyi

állami és felekezeti gimnáziumának igazgatóját, kiküldött és önként jelentkező tanárait olyan szép számban elhozta.

És igazolva látjuk értekezletünk szükségességét abban a miniszteri nyilatkozatban is, amely egy hónappal ezelőtt Kolozsvárott hangzott el, s amely leszögezve a mindnyájunktól hangoztatott valóságot, hogy „a középiskolák felsőbb osztályaiban igen csekély a magyar nyelv és irodalom óráinak a száma“, biztatást ad az ezen a téren bekövetkező előnyös változásra.

Az első elaborátumok, — amelyek az ügy többoldalú megvilágítására kiküldött kérdésekre nagy gonddal készültek s hozzám kerültek, — a tapasztalatok lerögzítéséből jobbra meddő, itt-ott éles kritikakonzklúziókká eredményeződtek.

Bár ezekre a kritikákra nem nyomható a magátkellettő öncélúság bélyege, mégis, — mivel megjelenése egybeesik látszatra hasonló kortünetekkel — még a lehetőségét is el kellett hárítanom a könnyen előálló gyanúsító feltevéseknek, hogy mi is belesodródunk a kor kórosan mutató társadalmi epidémiájába: a minden intézkedés kritizálásába. Ezért kívántam a tárgysorozat mindegyik tételéhez is s az egész értekezlet összegezéséhez is konkrét javaslatok megszövegezését. A járulékos és látszólagos kritika így válik — a komoly, lelkiismeretes gyakorlati munka tapasztalatainak leszűrése után — a nehézségek elhárítására, eredményt keresésre törekvő önvizsgálattá, tárgyvizsgálattá, tényezők és celok vizsgálatává, biztonságot kereső tisztaszándékú vállalkozássá.

Az új Tanterv pontosan határvonalakkal megjelöli a tanítandó magyar irodalom terepét, fel is sorolja a benne rejlő és feltárandó gazdag kincseket. A R. U. a terep megmunkálásának, a feltárandó anyag feldolgozásának *célját* megjelölve, a munkának inkább csak *eszmiei irányát* adják meg, de nem jelölik meg a munkafolyamat *határozott útját*. Irányt mutatók, de nem útjelölők. Az útkeresés, úttörés, útépítés leleményességét, munkáját a tanárnak kell vállalnia, végeznie a maga *egyéni* hajlama, tájékozottsága, ismerete, irodalmi tájszeretete, irodalmi botanikai, esetleg csatangoló természete szerint. Utitársai pedig, a tanítványok, mint valami tanulságosan szép cserkésző úton, eljutnak ugyan vezetőjükkel együtt a kitűzött célig, de a *tanári egyéniségek szerint* megjárt út kincseit, szépségeit, ezek külső és belső értékeit, valamint önálló szemléletüknek, értékelésüknek, gyűjtésüknek és megőrzésüknek vágyát csak az érdeklődők, s vezetőjük közelségét keresők vizszik magukkal; míg a többiek — tapasztalat szerint a többség — passzív érdektelenséggel és érzéketlenséggel vagy szemérmes elhúzódással kulognak a lélekmozdító, szemet felnyitó tanári hatókörön kívül, a nélkül, hogy valamit is vinnének magukkal az út végére.

Már pedig a magyar irodalom kincskereső, értékfeltáró munkafolyamatának, munkaközösségének *tárgyi és lelki közelségébe, lélekformáló élményébe* a magyar tanárnak be kell vonnia valamennyi tanítványát; mégpedig a tömegtanításban felhasználható *határozott úton, rögzítő módon és eszközökkel*.

Mert ez a hivatásteljesítés nem lehet a hűvösen tárgyilagos, intel-

léktuáлизmussal telített, csak a külföldet bálványozó széplelkek irodalmárkodása, hanem olyan hűséges szolgálatnak kell lennie, amely a magyar irodalmi öntudatot s ezzel a magyar öntudatot, a magyarságismeretet, a magyar sorsismeretet lelkesen, szinte fanatikusan, de minden öntelt gögtől mentesen, szélesíti, mélyíti, erősíti.

A most folyó tanév végén jutunk el az új Tanterv első ízben lezáródó periódusához: az első érettségi vizsgálathoz. A vizsgálat: eredmény mérlegelés is lesz. De megmértetik a tanuló, a tanár, a tanterv, az utasítás, a tankönyv is. Nem alaptalan a felfokozott aggodalmunk, ha előre nézve és visszatekintve töprengéssel kérdezzük önmagunktól, hogy céljig jutásunkhoz helyes utat választottunk-e, helyes utat, módokat és eszközöket *választhattunk-e*.

A biztos út keresésének tiszta magyar szándéka vezet bennünket ezen az értekezleten. Nem igényeljük magunk számára a felfedezés biztonságát, érdemét. Megszólalásunk csak megindulásunknak szerény jele. Bizonyára lesznek útítársaink, lesznek vezetőink is azok között, akikhez szavunk eljut. Együtt majd rátalálunk az óhajtott, a célhoz biztonsággal vezető útra.

Lélekből fakadtak ezek a szavak, meg is találtuk a lélekhez az utat.

Ezekután a jelen sorok írója, mint tanulmányi felügyelő az értekezlet előkészítő munkálatait összegezve *Jelentéséből* mutatott be részeket, kiemelve azt az ellentétet, mely az új minőségi tanítás és a gimnáziumokba tóduló tanulók tömege között mutatkozik. A 20 milliós Magyarországnak 1914/15-ben 74.338 középiskolás fiútanulója volt, a Csonka-Magyarországnak megfelelő területen 1914/15-ben csak: 37.338 fiútanuló, míg a Csonka-Magyarországnak 1932/33-ban 50.371 fiútanulója van, középiskolai leánytanulója pedig: 14.956. Nagy-Magyarországon 1914/15-ben érettségire tett 6.081 tanuló, ezzel szemben Csonka-Magyarországon 1932/33-ban 6.111 érettségi bizonyítványt kelt. Vagy: az 1910/11. években Nagy-Magyarországon minden ezer 10-17 éves lakos közül csak 24 ember, az 1920/21. évben már 40, majd az 1930. esztendőben meg már 58 ember járt középiskolába. Az utóbbi adatok Cs.-Magyarországra vonatkoznak. Megállapítható a középiskolai tanulók ugrásszerű szaporodása.

Ezután négy főkérdést tárgyalt meg az értekezlet:

1. Az 1938. évi *Tanterv* anyaga.

Ezt a tárgypontot *Faragó József* községi ev. leánygimnáziumi tanár dolgozta fel. A tananyagban jobban kell érvényesülnie a fokozatosság elvének. Az V. osztály anyaga tulajdonképpen szellem- és művelődéstörténet. Teljesen távol áll a 14-15 éves gyermek lelkétől. Tisztázni kell a didaktikai formalizmus és materializmus kérdését, hogy t. i. mi a gyakorolni és mi a megtanulni való anyag. Az egyes osztályok irodalmi szemelvényeire gyakorlati alapon ad tervezetet. Foglalkozott a túlterhelést képező nyelvismereti anyaggal.

2. Az 1938. évi R. Utasítások *célkitűzéseit* ketten fejtették ki.

Barta István nagykanizsai kegyesrendi gimn. igazgató előbb megállapítja, hogy az Utasításokban sehol sem találkoztunk kifejezett uta-

lással a tanulók értelmi fejlettségére. Különösen erős, fejlett értelmi képességet, fogalmi jellegű oktatást kíván az V. oszt. anyaga. De elvont célkitűzései vannak a VI. oszt. anyagának is. Előadó óhajtja a rendszeres irodalomtörténeti anyag megosztását az V-VIII. osztályokra.

Szemző Magda szombathelyi áll. leánygimn. tanár túlságosan soknak tartja a részletfeladatokat. A tankönyvek sem nyújtanak segítséget sem az általános, sem a részletfeladatok megvalósításához. Kevés az óraszám. Az V. oszt. tanulói még nem érettek a nagy magyar sorsproblémák megvitatására. A tanár sem talál megfogható irányt. Tapogatózik. Minden tanár mást tanít. A VI. oszt. céladatai jórészen egyetemi színvonalúak. Alig van Horváth-kollégium, mely ne szerepelne a R. U.-ban. Túlságosan előtérbe kerültek a külföldi hatások. Sok a nyelvismereti anyag. A rendszeres irodalmi oktatást a VI-VIII. osztályra kell megosztani.

3. Az 1938. évi Ált. Ut. *módszeres problémáit* is két előadó ismertette.

Barta István igazgató a *rögzítés* módját nem találja megfelelőnek, a *munkafüzetet* nem tartja elégséges eszköznek, különösen a mai, fölülte hiányos tankönyvek mellett. Nem helyeselhetők a mai „elmélet nélküli“ tankönyvek. A mostani irodalmi nevelés nem ad módot az előadóképesség gyakorolására. Javasolja, hogy amíg megfelelő tankönyveink nem lesznek, kapjon szabadabb kezet a tanár a rögzítésre. Irodalmi olvasókönyveink legyenek *tankönyvek*. Ne kössék meg a tanár kezét aprólékos módszertani és formai gáttakkal. Mély benyomást keltettek Barta István következő adatai: az 1860-as évben a pesti piarista iskolában a nyolc osztály heti 166 órájából heti 25, a II. félévben 23 (15.06%) óra jutott a magyar nyelvre. Ez volt a *Bach-korban* (!). Ma 240 órából 30 jut a magyarra: 12.4% (!).

Varga Erzsébet kőszegi ev. leánygimn. tanár saját tapasztalatai alapján a különféle tanítási alakokkal foglalkozik. A mai tankönyvek nem felelnek meg a gyakorlati célnak, de az Ált. Ut. 199. oldalán található rendelkezések sem, mert az irodalom tanítására tankönyv volta-képen *nincsen*. Meg kell találni a módját, hogy a tanuló szabatosan, világosan, tetszetősen adja elő mondanivalóját. A vezérszavas jegyzetek erre nem elégségesek, legfeljebb a legközelebbi óráig vannak segítségére a tanulónak. Nem lehet egy módszerhez kötni sem a tanárt, sem a tanítást. Idő és alkalom szerint kell alkalmazni a különféle tanítási formákat.

4. *Tankönyv*. Hárman fejtették ki ezt a tárgypontot.

Tóth Ciprián kőszegi bencésrendi tanár pontról pontra kimutatja, milyen nagy eltérés van az Ált. Ut.-nak a tankönyvekre vonatkozó rendelkezései, kívánságai meg a ma használatban levő tankönyvek között. Mindezeket tapasztalati alapon is igazolja. Részletesen megokolja a jó tankönyv szükségességét. Előadását állandó tetszés kíséri. Szól a nyelvi könyvek fölös terjedelméről. A házi olvasmányokról. Javaslatot tesz a jó tankönyvekre.

Ugyancsak részletesen foglalkozott ezzel a kérdéssel *Faragó József* is. *Dr. Augusztnovicz Elemér* soproni áll. gimn. tanár az egész érte-

kezellet anyagát sommásan összefoglalta, az értekezlet kialakult véleményét tolmácsolta, ugyanakkor a tudományos célnak és a gyakorlati használatnak is egyaránt megfelelő tankönyv tartalmára, beosztására, szerkezetére, stb. pontos, konkrét javaslatokat tett, írásba foglalva.

Csak néhány töredékes mondattal lehetett kivonatolni az előadók fejtegetéseit. Kíváncsok, hogy ezek a munkák önálló értékükre nézve is, de az ügy érdekében is publikáltassanak. *Augusztinovicz Elemér dr.* javaslatának körvonalai már megjelentek a *Prot. Tanügyi Szemle* 1942. jún. számában.

Annyira egyöntetű volt a nagyszámú felszólaló és előadók véleménye, hogy ellentétes felfogás nem fordult elő. Ez a körülmény is igazolja, hogy a terjedelmes probléma megérett a tárgyalásra, s az értekezlet megtartásának elérkezett a legfőbb ideje.

Értékes hozzászólásaikkal segítették tisztázni a kérdéseket: *Dr. Ruhmann Jenő, Dr. Pável Ágoston, Jámbor Ferenc, Grábler Ida, Hideghéti Margit, Veszprémi Etelka, Bóta János, stb. stb.*

Elnöklő főigazgató felhívására e sorok írója ezután mint tanulmányi felügyelő előadó összefoglaló *javaslatot* tesz: részben az értekezlet *eredményeként*, részben az előkészület munkálatait magában foglaló *Jelentése* alapján. (Az előkészület munkálataiban részt vettek a kerület intézetei, továbbá a nagykovácsi és kalocsai gimnáziumok szaktanárai.) *Javasolja:*

1. A *Tanterv kereteinek szűkítését.*

a) A *nyelvismereti anyag* terjedelmére, minőségére, módszeres beosztására nézve térjen vissza a Tanterv az 1938. év előtti átlapokra. A tapasztalat szerint a tanulók értelmi fejlettségét, korát meghaladó, szakemberek számára íródott nyelvtani értekezések feldolgozására a mostani óraszám mellett nem jut idő. A tanár állandó kétségek között vergődik: az előírások és a gyakorlatból felmerült nehézségek között. Vegyen fel a Tanterv a nyelvtanból is csak annyit, amennyit a rendelkezésre álló órászámban jól és megnyugtató eredménnyel elvégezhet a tanár.

b) Az *irodalmi anyag* kiszemelése is, beosztása is változást kíván.

Bőséges tapasztalat áll rendelkezésre abban a tekintetben is, hogy különösen az V. oszt. anyaga áll messze a 14-15 éves tanuló lelki életétől. A szellemtörténet a művelődéstörténet köréből vett szemelvények teljesen *holt* anyagot jelentenek jórészen ebben az osztályban. A legnagyobb erőfeszítéssel sem lehet a tanuló lelki tartalmává tenni az V. oszt. anyagát. Kíváncsok ennek kicserélése a serdülő gyermek lelkét és képzeletét megindító olvasmányi anyaggal. Még akkor is, ha megmarad az V. oszt. irodalmi célkitűzése: a magyar múlt szemlélete, szellemünk történetének bemutatása.

De korai a VI. osztályban Vörösmartynak és Aranynek olyan mélyen járó tárgyalása is, mint amilyet a R. Ut. kívánnak. A gyakorlat nem találta célravezetőnek a négy nagy írónak előzetes tárgyalását a VI. osztályban. Abból a szempontból sem, hogy erre az eredményre a VIII. osztályban majd építeni lehessen.

Nemcsak az irodalmi anyag élményszerű, eszméltető feldolgozása, de bő terjedelme is azt kívánja, hogy kellő idő jusson erre a munkára.

Úgyanakkor figyelembe kell azt is vennünk, hogy a gimnáziumba tóduló tanulók száma tetemesen megnövekedett, minősége pedig gyengült. Az iskola a tanulók jelentős százalékánál még irodalmi alapelemekre sem számíthat, amelyeket magukkal hoztak volna. Ez a körülmény nemcsak a tantervi anyag megállapításánál, elosztásánál, de a célfeladatok kitűzésénél is nagy megfontolásra int.

Javasolja tehát az előadó, hogy az irodalom rendszeres tárgyalása a VI-VIII. osztályokban történjék.

Jóllehet meghaladott és idejét mult felfogásnak kell tartanunk a hagyományos stilisztikai, retorikai, poétikai ismereteknek *öncélú* tanítását, a gyakorlat mégis azt mutatja, hogy stilisztikai, esztetikai ismeretek nélkül nem lehet trodalmat tanítani. Másrészt a módszeres tapasztalatok a mellett szólnak, hogy szedegető, böngésző ismeretszerzés, jegyzetekben, munkafüzetekben való rendezgetés és megőrzés nem vezet megnyugtató eredményre. Minden rátermettség és ügyesség mellett is szükségképen a tömegtanítás jellegét is erősen mutatja a középiskolai tanár munkája. Szükséges, hogy ezeknek az ismereteknek az elsajátítása is egészen meghatározott időn és kereten belül történjék meg. Ebben a munkában is nélkülözhetetlen a jó tankönyv. A tanár becsületes munkája lesz a biztosíték arra, mely *nem előzteti az életet a szabállyal*, hogy nem merev szabályok betanultatásából áll majd ezeknek az ismereteknek tanítása. Különben is szabályoknak dogmaszerű tanítása munkanapló alapján is folyhat. Ebből viszont az következik, hogy a szabályoknak merev közlésétől való félelem maga még nem indokolja a tankönyvek szándékos hiányosságait. Vonatkozik ez az irodalmi olvasókönyveinkre is.

Az új irodalomtanítás célkitűzéseinek megfelelő szerkezeti, stilisztikai ismeretek tanítása a IV. oszt.-ban, az esztetikaiaké pedig az V. osztályban történjék meg. A tankönyvek ezeket az ismereteket is világos, könnyen használható fogalmazásban adják elő.

Javasolja előadó, hogy a IV. oszt.-ban „Toldi” és a magyar nép életét, *gondolkodását* ábrázoló, leginkább eseményes olvasmányok tegyék ki az irodalmi anyagot, az V. oszt.-ban pedig a magyar multat, a magyar sorsot megindító erővel bemutató, az élmény eszméltető erejével ható szemelvények, olvasmányok legyenek.

Az I-III. oszt. mondai, hősi, a IV. oszt. népi világa fölé kerüljön az V. osztályban a magyar történelem nagy küzdelmeinek tudatosítása, de ne száraz értekezésekkel, hanem érzelmet indító, képzeletet mozditó irodalmi olvasmányokkal, amelyek sok magyarázat és bizonykodás nélkül is önkénytelenül formálják a 14-15 éves gyermek lelkét.

Kíváncos, hogy irodalmunk rendszeres tanítása előtt a magyar történelem nagy válságait, nemzetünk multját, lelkiségének alakulását valósággal *dtélje* a tanuló. Azonfelül a tankönyv alkalmas helyeken adjon meleg összefoglaló képet, történelmi eligazítást is.

Nagy bizonytalanság uralkodik a házi olvasmányok területen is. Az V. oszt.-ban kijelölt három, a VII-VIII. osztályokban megállapított 2-2 házi olvasmány nem elég. A heti 3 óraszám mellett arra nem lehet számítani, hogy a prózai műveket órákon lehessen olvasni, viszont irodalmat csak olvasottsággal lehet tanítani. Javasolja, hogy a felső oszt-

tályokban 5-6, az alsókban 3-4 házi olvasmány legyen, de olyanok, melyek irodalomtörténeti szempontból is, de ugyanakkor a tanuló szempontjából is megfelelnek. Így, bármilyen értékes is a *Pályám emlékezete* irodalomtörténeti vonatkozásban, a tanuló lelkéhez nem lehet közel vinni

2. Célfeladatok.

a) A *nyelvtani ismeretek* szerzésében a felsőbb osztályos tankönyvek az ebben a tudományszakban járatos és otthonos emberek mértékére szabják a kívánalmakat. A IV. oszt. tankönyv is aprólékos, részletező, különleges eseteket halmozó.

Javasolja előadó, hogy a nyelvteni ismeretek szerzésének mértéke és célja ne terjedjen túl nyelvünk szerkezetének, alapelemeinek megismerésén, továbbá a *helyesírás tudatosításán*. Ezeknek az ismereteknek ismételése és nyelvünk történeti fejlődésének egészen rövid áttekintése fejezze be a nyelvteni ismeretek tanulását a VIII. osztályban.

Bármilyen kívánatos volna nyelvünk kifejező gazdagságának, sajátosságainak stílusbeli erejének, teremtő képzetének megismerése mint önálló célfeladat, vagyis a nyelvlélektan területére való behatolás, — a középiskolai tanulmányok keretében nem illeszthetjük be ezt a munkát. De megtehetjük olvasmányok tárgyalásánál *önként* adódó megfigyelések kapcsán.

b) Az *irodalmi anyag* feldolgozásának célfeladatait is ugyanolyan tudományos szellem lengi át, mint a nyelvismereti célkitűzéseket. Kétségtelen, hogy az irodalomtudomány az utóbbi évtizedekben sokat fejlődött, nemkülönben az összehasonlító irodalomtörténet is. Más kérdés, hogy ezeket az eredményeket és tudományos szempontokat azonnal és olyan mértékben és fokban juttassuk-e érvényre a középiskolai tanításban, mint azt a R. Ut. előírják. A sokrétű és a középiskolai tanuló értelmi színvonalát meghaladó célkitűzésekből következő, hogy a mellékes célok fölébe kerekedtek a *nemzetnevelési feladatnak*. Annál is inkább bekövetkezett ez az állapot, mert a tankönyvek sem adnak sem iránvt, sem mértéket. Ezzel szemben a R. Ut. annyi tennivalót írnak elő az V-VIII. osztály irodalmi anyagának feldolgozásánál, hogy a tanár sokszor tanácstalanul áll.

Javasolja előadó, hogy az irodalom tudomány újabb kezdeményezései, az egyetemi színvonalú részletfeladatok mellőztessenek. A tanár ilyen irányú felkészültsége önkénytelenül is érvényesül a tanításban.

Tekintve továbbá, hogy a külföldi irodalmak hatásának kimutatása, még pedig a mi irodalmunk rovására, az újabb időben különösebb lendületet vett, javasolja folytatólagosan e sorok írója, hogy e helyett és a túlságos szövegmagyarázat, tudományos elemzés, a sok esztétizálás helyett az írásművek közvetlen hatásának tegyük ki a tanulók lelkét. A főszempont a magyar lélek teremtő erejének megfigyelése, a magyar sors átélése legyen. A magyar irodalmi értékek, a magyar lélek sajátos megnyilatkozásai kapják meg a főhangsúlyt a külföldi hatások előtérbe állítása, a túlzott esztétizálás helyett.

Általános elveket megjelölő utasítások helyett segítséget és bő tanácsokat szolgáltató, irányítást nyújtó eszközt kapjon a tanár az előírásokban, hívják azokat bár *Utasításoknak*. De ugyanakkor tudományos

színvonalú, mégis közvetlen szavakkal beszélő, meleg magyar lélekkel megírt tankönyv legyen a tanár és tanuló kezében. Az irodalmunk egy-séges felfogású tanítása érdekében is.

3. Módszer.

Amíg a R. Ut. túlságosan magas szempontokat tűztek ki, addig viszont az Ált. Ut. az átlagos tanuló szellemi képességét értékelték túl, pedig ezek vannak többségben. Fölötte nagy jelentőséget tulajdonítanak az Ált. Ut. a tanulók munkatársi szerepének is, öntevékenységének. Tanórán is, otthoni munkájában is. Ebből következett a néma tankönyv és a munkanapló túlzott szerepe. Az Ált. U. minden vonatkozásban eszményi adottságot igénylő rendelkezései a gyakorlatban nem vezettek megnyugtató eredményre, bár a tanár hihetetlenül nagyobb és fárasztóbb munkát végez, mint azelőtt.

A tanuló öntevékenységére, ítélőképességére fokozott mértékben felépített remények nem váltak valóra, de nem valósultak meg a növekedék memóriájára, az új módszer jelentőségére alapozott remények sem az V-VIII. osztályok irodalomtanításában. Ezzel szemben a tanár munkája sok tekintetben této, a tanuló ismeretei meg hézagosak, szakadozottak, mozaikszerűek lettek. A tanult ismeretek megrögzítésére és megőrzésére a táblai vezérszavak és a munkanaplóba jegyzett adatok nem bizonyultak elégségesnek. Ugyanakkor a tanulók előadóképessége a várt fejlődés helyett hanyatlásnak indult.

Gátló mozzanatok kísérik a tanár munkáját is, mert az Ált. Ut. a látszólagos rugalmasság ellenére is fölöttebb aprólékosan rendelkeznek, ezzel szemben a R. Ut. meg a sok célfeladattal és általános szempontokkal fölöttebb nagy mozgási szabadságot és iránytalanságot adnak a tanárnak. Gátló körülmény a tanár munkájában, hogy bár többféle tanítási alak jogosságát és érvényességét ismerik el az Ált. Ut., a nagy eszköztelenség folytán csak a kérdve-kifejtő módszerre ad lehetőséget holott azt mindig és minden alkalommal nem lehet alkalmazni.

Ezért az elődök módszeréből is a jót, meg az újkor diktatikájából a jót kiválogatva, tehát az arany középutat megkeresve, nagyobb mozgási szabadságot kapjon a tanár. Ha a tanár élményszerűen, lélekformálóan tudja tanítani az irodalmat, kevésbé fontos, hogy milyen módszerrel használ. Ilyen eredmény esetén úgysem használhat végképpen elavult tanítási alakot.

4. Tankönyv.

Ez a kérdés oly bő ismertetésben részesült az előadók kifejtésében, a hozzászólásokban, Augusztinovicz Elemér dr. határozott szövegezésében, továbbá a Jelentésben, hogy e sorok írója egyetlen mondatban sűrítette össze javaslatát: Új és jó tankönyvek bevezetése műhatatlanul szükséges. (Legyenek a nyelvtankönyvek egyszerűek és rövidek. Fogalommeghatározásaikban világosak és jól érthetők.)

* * *

Mindent egybevetve javasolja jelen sorok írója: a *tantervi anyag csökkentését, a célfeladatok egyszerűsítését és mérséklését, a R. és Ált. Utasítások átdolgozását, jó tankönyvek bevezetését.*

A tanultak rögzítésére, jegyzetkészítésére, és a felső osztályos nyelvtani anyag csökkentésére volt még átmeneti javaslata: a folyó iskolai évre már.

* * *

Elnöklő főigazgatói fenti javaslatot, miután az értekezlet azt teljes terjedelmében elfogadta, elnöki állásfoglalásával magáévá tette azzal, hogy az értekezlet *jegyzőkönyvét*, az előadók *elaborátumait*, az összefoglaló *Javaslatot* a nm. V. K. Miniszter Úrhoz felterjeszti.

* * *

Arató István igazgató, tanügyi főtanácsos tolmácsolta ezután az értekezlet őszinte köszönét *dr. Simon László* tanker. kir. főigazgató elnöknek, amiért az értekezletet összehívta. Ez az értekezlet a szorosan vett problémák megbeszélésén túl is sok értékes tanulságot nyújtott. Első eset, hogy ilyen szakértekezleten részt vehetett, pedig pályája végén van már. Sok haszonnal járna ilyen szakértekezletek tartása még akkor is, ha nincsen ilyen sürgősen időszerű szüksége. Tolmácsolja az értekezlet köszönét és háláját azért is, hogy a tanárok elmondhatták aggodalmaikat és megtehették javaslataikat.

Csándy Sándor.

Anyagvizsgálat a latin nyelvből.*

A latin nyelvtan.

Szeretnék most még a nyelvtanra is rátérni néhány szóval, bemutatni az itt nyert eredményeket.

Tudnunk kell azt, hogy a nyelvtant tkp. szó- és szólamtanulással is el lehetne sajátítani (ez a direkt-módszer eljárása is). Az iskolai eljárásban azonban nem ezt tesszük. Itt rendet teremtünk a rendszertelenségben, a sok egyes esetet sorokba állítjuk, és a sorokból ismét egyes eseteket vonunk le. Mégis azok a megállapítások, amiket a szavakra vonatkozólag tettünk, igen nagy mértékben állnak a nyelvtanra is bizonyos vonatkozásokban.

Ha ott az volt a megállapításom, hogy a mai átlag-diák nem képes elvégezni a rárótt feladatot, akkor a nyelvtannál is csak ugyanezt lehet hangsúlyozni még erősebben.

Az elgondolásom sok esetben az volt, hogy adok ugyan fel leckét olyat, amit „elmagyaráztam“, de tudottnak csak olyat veszek, amit magam megtanítottam.

* * *

1939. október 23-án (I. o.) kellett ragozniok a CURA-t és CAMPUS-t. Eddig elvégeztünk 3 olv.-t, szept. 30-tól — vázlataim szerint — 9 egyes, és még 10 egyes és többesszámú főnevet ragoztak otthon írás-

* (Második közlemény.)